

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

PUDUNGWANA 2011

MATSHWAO: 70

NAKO: dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 19.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka hloko PELE o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse theilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto kgetha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse NNE, e leng:

KAROLO YA A:	Padi/Nobele	(35)
KAROLO YA B:	Tshwantshiso/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Palekgutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Dithothokiso	(35)
4. O lokela ho araba dipotso tse PEDI feela tseo matshwao a tsona a etsang mashome a supileng (70) ha a kopanngwa. Araba potso e le NNGWE mofuteng wa sengolwa ho e MMEDI eo o ithutileng yona.
5. Badisisa ditaelo TSOHLE tse hlahiswang qalehong ya karolo e nngwe le e nngwe ka tlhoko.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng LE LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
8. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
9. Mohlahlobuwa o eletswa ho sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: O lokela ho ngola karolo e nngwe le e nngwe bonyane metsotso e 60.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla thusa mohlalobuwa ho kgetha dipotso tseo a lakatsang ho di araba ntle le ho qobelleha hore a bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	5
KAPA			
2. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	5
KAPA			
3. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	7
KAPA			
4. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	7
KAPA			
5. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	9
KAPA			
6. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	9
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:		35	
KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
7. <i>Sefi</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	12
KAPA			
8. <i>Sefi</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	12
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:		35	
KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	
9. <i>Modia</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	14
KAPA			
10. <i>Modia</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	14
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:		35	
KAROLO YA D: DITHOTHOKISO			
<i>Araba dipotso tse DING LE TSE DING TSE PEDI.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	
11. <i>Fatsheng lena</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	16
KAPA			
12. <i>Ho thusang ho lla?</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	17
KAPA			
13. <i>Ngwana lehlaswa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	18
KAPA			
14. <i>Bo se bo fihlile</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	19
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D:		35	
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:		70	

LENANENETEFATSO:

Sebedisa lenanenetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: PADI/NOBELE (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	1-6	1	
KAPA			
B: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	7-8	1	
KAPA			
C: PALEKGUTSHWE (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	9-10	1	
KAPA			
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	11-14	2	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA		2	

ELA HLOKO: O tshwanetse hore o be o arabile dipotso tse PEDI tse tswang dibukeng tse pedi tse fapaneng tseo o ithutileng tsona selemong sena.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

O botsitswe dipotso tse TSHELETSENG karolong ena. Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehileng bukeng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena.

POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie

Qoqa ka mme o hlalose kamoo tikoloho e nyallanang kateng le diketsahalo tsa pale ena. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 2: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Wa moreneng, kgotso mohlomphehi, ho lebiswa kae hara lee?'

'Ha e phaphathwe weso, dumela hle monghadi ya kgabane. O! be, ke leba hona kwana moo o hlahang teng, ha o hlahe ka moo ka Teransefala.'

'O opile kgomo lenaka, hantlentle ke tswa ka mona ka Kgauteng. Empa oho morenaka, na o ke ke wa mphomose tsa se ka moo ka bolekgeng? Ke re ke se ke shwele ke tlala. Haesale ke qetela dijo maobane.'

'Be, ke a utlwa, o bona boleke booe? Tjhe, ha ho letho ka mona, haese thepa feela eo ke e rekisang.'

'Ke a utlwa, empa na e ka ba thepa ee ya hao ntate ha se e ka jewang na? Bua hle, ke se ke shwele ruri. Le ha ke se na letho, ke re le peni e ntsho bo! Feela mohlomong re ka buisana ka ha le nna ke ntse ke bapatsa thepa ya bohlokwa mona.'

Mananyetsa a tshohela hodimo ha a utlwa mantswe ana a ho qetela. 'Kgele, ke a utlwa. Le nna ke morekisi, mme ke ne ke hlile ke ile ho batla bophelo ka mona ka ha lona ka Kgauteng ka thepa ena ya ka. Jwale monna ha re di otle mabalankwe. O tshwereng moo teng ha eka o phuthile matsoho tjee? Kapa o rekisa taemane ... bua kapele monna nako e a tsamaya. Ba bangata ba nkemetseng pele kwana haeba wena ha o na puo ...!'

'Tjhee, weso ke teng. Nna ke ne ke ikopetse dijo feela. Jwale ha o se o bua ka tsa bophelo, o bua ka tsa ho iphedisa ke bolela jwalo, ke tle hle ke kene lekoteng le nna. Mona ke tshwere thipa, ke re thipa bo, feela ke thipa ya bohlokwa ...'

'Monna ke ne ke hopola hore mohlomong o a bua, athe o a bapala. Na e teng thipa ya bohlokwa?' Ho botsa Mananyetsa.

- 2.1 Fana ka lebitso la mohlomphehi enwa ya dumediswang mona. (1)
- 2.2 Bolela ditrope tse PEDI tseo Sekgukguni a ileng a feta ho tsona, ha a ne a lebile Foreisetata ho ya rekisa thipa ya hae. (2)
- 2.3 Bolela lebitso la sebaka seo baphetwa bana ba leng ho sona temeng ena. (1)
- 2.4 Ho utlwahala hore baphetwa ba babedi bana, ba kile ba nkgisetsana mahafi. Sesosa sa kgohlano e dipakeng tsa baphetwa bana e ne e le sefe? (1)
- 2.5 E mong wa banna bana, o dumela hore monna ha a tshwanela ho sebetsa. O re monna o tshwanela ho iphedisa jwang? Fana ka mabaka a MABEDI a tiisang karabo ya hae. (2)
- 2.6 Hobaneng Sekgukguni a sa ka a tsebisa mosadi wa hae mohlang a tla tsoha a tsamaya? (2)
- 2.7 Ha o bapisa banna bana, ke ntho efe eo ba sa tshwaneng ka yona? (2)
- 2.8 Hlalosa ka ntlha tse PEDI kamoo kopano ya pele pakeng tsa Sekgukguni le Mananyetsa, e ileng ya fapana le ya bobedi. (4)
- 2.9 Ho thwe Mananyetsa o ile a tshohela hodimo ha a utlwa ho buuwa ka thekiso ya thepa. Hobaneng a ne a tshohela hodimo? (2)
- 2.10 Puisano ena e ka hodimo, e hlahisa botho ba baphetwa ba buisanang moo ka tsela efe? (2)
- 2.11 Tlatsa dikgeo ka dikarabo tse nepahetseng:
- 2.11.1 Ngaka ya morena Ramoroko e ne e tswa sebakeng se bitswang ... (1)
- 2.11.2 Mananyetsa o ile a fumana ponto tse ... ho tswa ho mofumahadi wa morena Ramoroko. (1)
- 2.11.3 Monnamoholo ... o ne a sebetsa seteisheneng sa terene, Koppies. (1)
- 2.12 Na ditaba tsa pale ena di tsamaellana/dumellana le lebitso la buka? Fana ka lebaka le le LENG. (2)
- 2.13 Ho thwe mohatsa Sekgukguni o ne a se a kgathetse ke ho sebeletsa mokotla o mahlo, mohlohlwa o rapame. Maele ana a re tsebisa dife ka Sekgukguni? (2)
- 2.14 Ntwa ya Sekgukguni le Mananyetsa ke mohlala wa mofuta ofe wa kgohlano? Hobaneng o realo? (3)
- 2.15 Ho latela maemo a bophelo lapeng ha Sekgukguni, na o ikutlwa o qenehela mohatsae? Fana ka lebaka. (2)
- 2.16 Ke thuto efe eo mongodi a re rutang yona paleng ee? Tiisa karabo ya hao ka ka lebaka. (4)

[35]**KAPA**

POTSO YA 3: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Qoqa mme o hlalose kamoo diketsahalo tsa pale ena di nyallanang le tikoloho kateng. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 4: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe**

Bala diqotso tsena ka hloko o nto araba dipotso tse tla di latela.

Ka atametsa lebone hammoho le sefahleho sena sa ka, haufiufi le seipone mme ka se lekola ka hloko, ka bona hore ka nnete ha ke na sekodi ho hang, ha e se mola o neng o le phatleng; o nkgopotsa mohlang ke ne ke lwana le Morwesi ke tshwerwe ke tlaa.

'Ha se dijo tsa hao tseo wena mmadiberwane towe! Nna ke tla di ja. Tloha ke fete.' Ka bua tjena ke ntse ke mo kgothometsa, ka phamola pitsa ya bohobe yena a nka seshabo. A se a ntse a emella thoko le nna. Ka kgaohana le yena yaba ke ngwatha bohobe ke itholetse, ke thothomela ke kgalefo. Ha ke qeta ka mo sheba. 'O batla ho tlisa nama eo kapa ha o batle?' ka botsa ke se ke ikatametsa ho yena ka ho bona hore ha a ikemisetsa ho etsa jwalo. Ka kgona ho mo mamarela mme ka se lwanela seshabo; nama ya wela fatshe. Ka ho bona hore e tla qhaleha kaofela, a e tlohela, empa a tshwara sekwahelo. Eitse ha ke mo sheba, a se tjekeletsa mme sa mphumana mona phatleng. Eitse ha ke bona madi, ka hlanya; moo ke reng ke tla mo kgorohela a be a se a tshotse tlhako morong.

- 4.1 Ke mophetwa ofe ya neng a bua qotsong ee hona o ne a bua le mang? (2)
- 4.2 Mola o neng o le phatleng ya Hlomi o ne o entswe ke eng? (1)
- 4.3 Sesosa sa kgohlano dipakeng tsa baphetwa ba babedi bana ke sefe? (2)
- 4.4 Ke mang ya ileng a mo phumola madi a ba a mo tlama ka lesela? (1)
- 4.5 Bosiung bona boo, pele Hlomi a hopola ditaba tsa ntwana ena, o ne a touta ka eng? (2)

Bala qotso ka hloko o nto araba dipotso tse tla e latela.

Borokong ba ka ke ne ke lora ke tsamaya thoteng e talana, ho se difate ho hang mme letsatsi le tjabile hamonate. Ha ke ntse ke tsamaya jwalo, ka bona palesa tse ntle, mme ka ya ho tsona, ka kga e le nngwe, ka e nkgga mme ka utlwa kamoo e neng e nkgga hamonate kateng. Ha ke ntse ke tsamaya jwalo, ka bona pejana hole le nna lethebanyana le lesweu.

Ha ke ntse ke atamela, ka elellwa hore ke motho, le hona wa mosadi. Ha a se a le maoto a mahlano ho tloha ho nna, ka elellwa hore ke Lerato ka sebele. Sefuba sa ka sa futhumala, pelo ya otlala ka matla, ka ba seo nke keng ka se hlalosa. Ka atamela ke potlakile, empa ha ke leka ho mo mamarela, ke tshware moya, lefeela la mafeela. Yena a nna a tjetjha; fahleho sa hae se kganya kgotso, a bile a bososela. Hona ho ile ha etsahala nako e telele. Ha ho sa le jwalo ka bona ho hlaha moshemane eo ke neng ke mo tseba, e leng Tshiu, yena a fihla a mamarela Lerato habonolo, mme le yena a mo mamarela. Ka utlwa ke hlanya ke kgalefo, ka tlaellana ...

- 4.6 Ka dintlha tse THARO hlalosa hore diketsahalo tsa pale ena ke tsa mehleng efe. (3)
- 4.7 Na ho ile ha eba bonolo ho Hlomi ho fumana palesa ena eo a ileng a e lora? Tiisa karabo ya hao ka ketsahalo e tswang paleng. (2)
- 4.8 Lethebanyana leo le lesweu, le emela mang bophelong ba Hlomi? (2)
- 4.9 Kgarebe eo Hlomi a ileng a ratana le yona ka mora lefu la Lerato ke mang? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A Lerato
B Dineo
C Puse
D Morwesi (1)
- 4.10 Ha o ne o le mophetwa eo o faneng ka lebitso la hae ho POTSO YA 4.9, na o ne o ka dumela ho nyalana le Hlomi? Hobaneng? (2)
- 4.11 Pheletso ya bona e bile efe? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A Ba ile ba nyalana.
B Ba ile ba hlalana.
C Ba ile ba hlokahalla kotsing ya kolo.
D Kgarebe e ile ya hlokahala. (1)
- 4.12 Sweubalehlwa o ile a ya dula ka kgotso le ...
- A batswadi ba Lerato.
B batswadi ba Hlomi.
C Morwesi.
D Hlomi le Dineo. (1)

- 4.13 Lerato ke mophetwa wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (4)
- 4.14 Ho fihla ha Firi sekolong sa Lerato ho ile ha tlisa kgohlano ya mofuta ofe ho Hlomi le Lerato? (2)
- 4.15 Tharollo eo mophetwa wa sehlooho a ileng a e fihlella mathateng a bophelo ba hae e bile efe? (2)
- 4.16 Pheletso ya Firi e bile efe? Hlalosa hore ha o ne o le Lerato o ne o tla o ikutlwa jwang ka pheletso eno ya hae. (3)
- 4.17 Thuto eo mongodi a e fetisetsang ho babadi, ka ho kopanya Hlomi le kgarebe eo o e boletseng ho 4.9 ke efe? Hobaneng o realo? (4)
- [35]

KAPA

POTSO YA 5: *SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima*

Qoqa ka tikoloho ya pale ena, mme o hlalose kamoo e tsamaellanang le diketsahalo tsa pale ena kateng. Bolelele ba moqoqo wa hao e be mantswe a ka bang 250–300. [35]

KAPA

POTSO YA 6: *SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima*

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Jwale, wena?' Ke Chikano eo, a oma Sister Ruth ka hlooho.
'O bolela nna, monghadi? Batho ba bangata ba mpitsa Sister Ruth. Ka hoo ke yena Sister Ruth. Empa pele o ka tswela pele ho feta mona, e re ke hle ke o tsebise hore ke nna motsamaisi mona, mme ha eba ho le teng seo o ratang ho se tseba, o tla lebisa dipotso tsa hao ho nna, e seng ho Sam mona. Motho enwa o thefutswe haholo ke lefu la kgaitsemi ya hae e le nngwe to ka monwana. Ka hoo, hlokomela.'

'Na hoo ho bolela hore o se a tseba ka se hlahetseng eo ngwanabo? Banna! O a tseba ke ne ke re mohlomong ke etsa mohau, ka ho tla mo tlalehela ka taba ena e bohloko hakana.' Ha Zamiya a utlwa mantswe ana a Chikano, a qamaqamaka jwalo ka motho ya batlang lesoba la ho tswa, a mathe la Ntshwekge.

Ketso ena ya hae ya lemosa Chikano hore Sam Zamiya enwa ha se motho e mobe; ebile ke motho ya tsietsing e itseng.

'Ba-ba bolaila Amanda, monghadi Chikano ...'

Lentswe la Zamiya le ne le le mahwashe, eka le qobelletswe ho tswa.

- 6.1 Kgaitsemi ya Sam eo ho buuwang ka yona mona ke mang? (1)
- 6.2 Yona kgaitsemi eo ya Sam, e ile ya hlokahala jwang mme e hlokahalla motseng ofe le hona? (2)

- 6.3 Hlalosa sebaka sena seo Chikano le Sister Ruth ba buang ba le ho sona. (2)
- 6.4 Fana ka lebaka le ileng la etsa hore Chikano a etse qeto ya ho tla sebakeng sena, moo a kopaneng le Sister Ruth teng. (1)
- 6.5 Hana ke letshwao lefe la boitsebiso, le neng le sebediswa ke Mangau ohle (batho bohle ba neng ba sebetsa tlasa Zero)? (1)
- 6.6 Ha o bapisa semelo sa Chikano le sa Sister Ruth, o ka re ba tshwana ka dintho dife tse PEDI? (4)
- 6.7 Ka dintlha tse THARO akaretsa ditaba tse neng di le ka sehloohong, puisanong ya Zero (moatemirale Makhanda) le Chikano, mohla Zero a neng a mmitseditse ofising ya hae. (3)
- 6.8 Na re tla be re nepa ha re re Chikano ke mophetwa ya tjitja/ya phethahetseng? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.9 Puisano ya Chikano le Ramaqiti kwana Botswana, e totobatsa hore diketsahalo tsa terama ena ke tsa mehleng efe? Tiisa karabo ya hao ka ho qotsa diketsahalo tse PEDI puisanong eo ya bona, tse nnetefatsang karabo ya hao. (3)
- 6.10 Qabang e bileng pakeng tsa Chikano le boMphafudi mohla ba mo fumanang ha Katriena, e totobatsa kgohlano ya mofuta ofe? (2)
- 6.11 Bolela hore dipolelo tse latelang ke *Nnete* kapa ke *Mafosi* o be o tiise karabo ya hao ka lebaka.
- 6.11.1 Botho ba mobishopo Biala, bo ile ba fetolwa ke maemo a bophelo ao a ileng a iphumana a le ho ona? (2)
- 6.11.2 Chikano o ne a ratana le Amanda Zamiya? (2)
- 6.12 Mohanyetsi/Molwantshi ya ka sehloohong, ke ofe ho baphetwa bana?
- A Mobishopo Biala
B Sister Ruth
C Ramaqiti
D Moruti Sam Zamiya (1)
- 6.13 Mohla Chikano a neng a qala ho kopana le Ramaqiti, Ramaqiti o ile a mo fatakaka dipotso. Sepheo sa Ramaqiti e ne e le sefe ka dipotsopotso tseo? (2)

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Monghadi Chikano, ho ntetebetsa pelo ho bona monna ya kang wena tjena a phela lefatsheng la ditoro, le hore hape ha o so ithute ka bophelo ba rona batho. O bonahala o sitwa ho eellwa hore lefatsheng mona re tshwana le dinonyana, tsona tse ahelang ka ditshiba tsa tse ding, le hore kgutsana ho phela e marapo a thata. Ho bua nnete, o phoofolo monghadi Chikano; kaofela ha rona re tsona mme jwalo ka ha re le diphoofolo, re tlameha ho phela sephoofolo jwalo ka diphoofolo tse ding.

Hona jwale o bolela ha ke le moikgohomosi empa e le hore ha ho moikgohomosi ya fetang wena. Hona jwale o ntswepetse mahlo, o batla ho mpolaya kapa ho nthevisa ho bao o reng ke baetapele. Sepheo sa ho etsa jwalo ke ho tsitlallela ho iphedisa. Jwale, ha nke ke o bolelle ho hong ka baetapele bana ba hao.' Ramaqiti a phahama setulong, a isa matsoho ka morao mme a qala ho rabaka.

'Baetapele bao ba hao, ha se letho ntle ho baikaketsi le boraleshano ba tswileng matsoho; batho ba se nang taba le maphelo a batho ba bang, empa wena o nahana hore e tla ba ba behilwe ke Modimo ditulong tseo ba leng ho tsona.'

- 6.14 Ramaqiti o re batho kaofela ke diphoofolo mme ba tlameha ho phela jwalo ka tsona. Na polelo ena ya hae ke ntlha/nnete kapa ke mohopolo wa hae feela? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao, o ntse o ipapisitse le ditaba tsa pale. (2)
- 6.15 Ho kwetelwa ha mopresidente Monnafeela wa Bosothonia, ho ile ha raranya/thatafatsa ditaba jwang terameng ena? (2)
- 6.16 Pheletsong ya pale ena Ramaqiti o ile a nka qeto efe e neng e sa lebellwa ka e mong wa baphetwa. Hlalosa hore ha eba qeto eo e ne e lebisitswe ho wena, o ne o ka ikutlwa jwang. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ho botsitswe dipotso tse PEDI karolong ena. Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehileng bukeng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena. Araba POTSO ya 7 KAPA POTSO ya 8.

POTSO YA 7: SEFI – DJ Nkutha

Qoqa ka **kgohlano** e fumanwang terameng ena. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 8: SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TISETSO: (*A idimola*) Basadi, e be ke nako mang ha ke lora ditoro tse mpe hakaale? E, kajeno ke tswana le Faro elwa wa Bebeleng. E be Josefa o kae a tlo ntlhalosetsa tsona? Ke a belaela toro tsena di bolela ho hong, e, mokgwa o teng. Butle ke kgantshe ke bone hore ke nako mang. (*A kgantsha lebone*) Jo! Metsotso e mashome a mararo ka mora hora ya bobedi. E be ke nnete toro ee kapa ke tumelakgwela? Ke se ke rapela ho Tlatlamatjholo hore e mpe e be toro feela. Bophelo haeba bo le tjee ke a bo tshaba ruri. Jwalo ka ha ho se ho le tjena, ho batleha hore ke bapalle thoko le ...

Haeba motho o phelela mathata a tjena, ke kopa ho Modimo hore senwelo sena, se mpe se fete hole le nna. Ditoro tsena di bidietsa ho hong. Ebe ke nnete basadi ha ho thwe le pele di na le baji? Empa e seng ka ntate. Bashoqi bana ba tletsatletse mme le hona dikolong tse kgolo ba teng. Ke qenehela ntate.

Butle ke time lebone. Ha ke kgolwe hore ke sa tla bo fumana boroko. Ke kopa ebile ke etsa thapedi ho Mmopi hore e mpe e be ke toro feela.

- 8.1 Diketsahalo terameng ee di etsahalla motseng ofe? (1)
- 8.2 Torong ena ya Tiisetso ke sebakadi sefe seo e leng molwantshi? (1)
- 8.3 Ditaba tsa toro ee di amana jwang le Tiisetso? (2)
- 8.4 Ke lebaka lefe le susumeditseng molwantshi, ho baka mathata a hlahellang torong eo ya Tiisetso? (1)
- 8.5 Toro ee e bile e iphetelang le bosiu feela kapa e ile ya fela ya phethahala? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

- 8.6 Ke ntho efe e le nngwe eo Mmatiiisetso le Mmankepe, ba fapanang ka yona semelong sa bona? (2)
- 8.7 Ka dintlha tse THARO akaretsa diketsahalo tse bosula/mpe tse ileng tsa tswalwa ke setswalle sa Motaung le Raboditse. (3)
- 8.8 Kgetha ketsahalo e le NNGWE e bontshang sehlohlolo sa ditaba terameng ena. (2)
- A Raboditse o ruta Motaung ho nwa jwala le ho shapa mosadi.
B Ka thuso ya Raboditse Mmatshela o atleha ho ratana le Motaung.
C Motaung o lelekwa mosebetsing mme Mmatshela le yena o mo leleka ha hae.
D Mmatiiisetso o qabana le Raboditse kaha a re ke yena, ya entseng hore a Motaung a ngale lelapa la hae. (2)
- 8.9 Qotsong ena Tiisetso o bua a le mong. Hana sena se bitswang? Bohlokwa ba sona ke bofe qotsong ena? (3)
- 8.10 Na o a dumela hore Nkepe ke ngwana ya se nang nnete, ya leshano? Tshehetsa karabo ya hao ka ketsahalo e le nngwe e tswang terameng. (2)
- 8.11 Ke ketsahalo efe terameng ena e dumellanang le maele a reng, 'ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka dikgapha'? (2)
- 8.12 Sebapadi sa sehlooho terameng ena ke sefe? Hobaneng o realo? (3)
- 8.13 Mongodi o sebedisitse mekgwa/ditsela dife ho senola semelo sa dibapadi? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang: (2)
- A Mongodi ka boyena o hlalosa semelo sa tsona.
B Dibapadi ka botsona di a itlhalosa.
C Moaparo o senola semelo sa tsona.
D Dipuo le diketso tsa dibapadi, di senola semelo sa tsona.
- Qotsa mohlala o le mong terameng o tiisang karabo ya hao. (2)
- 8.14 Na o ka re diketso tsa dibapadi di dumellana le tikoloho eo di phelang ho yona? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 8.15 Terama ena ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (3)
- 8.16 Ke sefe seo terama ena e re lemosang/rutang sona? (2)
- 8.17 Tlwaelo ya Raboditse ya ho shapa Mmankepe, e etsa hore o utlwele Mmankepe bohloko kapa o mo tenehele? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE

Ho botsitswe dipotso tse PEDI karolong ena. Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehileng palekgutshweng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena. Araba POTSO ya 9 KAPA POTSO ya 10.

POTSO YA 9: MODIA – MK Mofihli le ba bang

Qoqa ka *kgohlano* e fumanwang palekgutshweng ena, 'Moiketsi ha a llelwe'. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswa a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 10: MODIA – MK Mofihli le ba bang**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse tla e latela. Ela hloko hore dipotso di itshetlehile palekgutshweng yohle, e seng hodima qotso feela.

HA SE NNA KE WENA

Ntho e neng e makatsa Tatolo le ho feta, ke ha a lemoha hore batho ba baholo bao a ileng a ba fumana ha a tswela seterateng, ha ho na le ya mong ya ileng a leka ho thiba bana le ho mo thusetsa. Ketsahalo ena e ne e thabisitse bana haholo kaha bana e le bana. Ba ditlokotsebe bona ba ne ba futswelletswe kaha ke tsona tseo ba di ratang tse. Ralehlatsa o ne a thabile ha a bona hore morero wa hae o phethahetse.

Kgabareng ba batseka ba fihla. Mmalesibana a kena a le mabifi. Ha ba fihla ba fumana diheke di kwetswe. Eka Ralehlatsa o ile a laela hore di kwalwe kaha a ne a se a lemohile hore ha mmela o ntse o puta, ho tla nkga ho sa bola. Ho kwalwa hona ha diheke ha belatsa ntja tsa mmuso.

Ho belaela hona ha bona ha etsa hore ba botse hore mookamedi o hokae. Ralehlatsa a ba araba ka ho re: 'Marena a ka, bahlomphehi ba kgabane, re le kopa ka tlhompho le ka boikokobetso hore le mpe le kgutle. Ha e le hantlentle ha ho na ntho e mpe e etswang mona. Ho teng ke hore bana ba ne ba mpa ba ithabetse, ba ipinela dipina tsa thabo. Ke utlwa ke tshaba, hobane ho ba teng ha lona mona, ke hona ho ka tshwanang ho baka moferefere ebe jwale thabo ya rona e fetoha maswabi.'

Ho ba a realo, e mong a boela a botsa: 'He monna! Motsamaisi o kae? Hape ke batla hore o mpoelle hore moo a leng teng o babaletsehile na?' Ralehlatsa a araba ka ho re, 'Mohlomphehi, ha ho motho ya babaletsehileng jwalo ka motsamaisi.' E mong wa ba batseka a re, 'Monna! Re batla hore o saenele hore se seng le seng se tlang ho hlahela motsamaisi, o tla ikarabella ho sona.' Kgele ha ho buuwa tseo, Ralehlatsa a ba thoko le tsona.

10.1 Ke sebakeng sefe sena seo ba batseka ba fihlang ho sona? (1)

10.2 Bolela sepheo sa ho tla ha ba batseka sebakeng seo. (1)

- 10.3 Mookamedi/Motsamaisi o ne a le hokae ka nako eo ba batseka ba fihlang ka yona? (1)
- 10.4 Bolela lebaka le neng le etsa hore mookamedi a be moo. (1)
- 10.5 Ke mophetwa ofe ya neng a rehilwe lebitso la Mpimpi ke basebetsimmoho ba bang? Hobaneng a ile a rehwa lebitso leo? (2)
- 10.6 Bolela lebaka le neng le etsa hore basebetsimmoho le Ralehlatsa ba ipelaetse. (1)
- 10.7 Akaretsa ka dintlha tse THARO se entseng hore ba batseka ba qetelle ba tlile sebakeng sena. (3)
- 10.8 Bolela hore diketsahalo palekgutshweng ena, di etsahalla tikolohong ya mofuta ofe. Qotsa ketsahalo e le nngwe e tiisang karabo ya hao. (2)
- 10.9 Bophelo bo botjha boo Ralehlatsa a neng a se a bo phela, bo ne bo fapane jwang le boo a neng a bo phela pele. (2)
- 10.10 Na ditaba tsa palekgutshwe ee, di tsamaellana le sehlooho? Tiisa ka lebaka le le LENG. (2)
- 10.11 Ke sefe hantlente seo mophetwa wa sehlooho, a lwanang le sona paleng ee? (2)
- 10.12 Tlatsa dikgeo ka karabo tse nepahetseng.
- 10.12.1 Dikgethong tsa mokgatlo wa basebetsi tse ileng tsa tshwarwa, Ralehlatsa o ile a kgethwa jwalo ka ... (1)
- 10.12.2 Ngwanana ya ileng a hlokahala, o ne a bolailwe ke ... (1)
- 10.12.3 Ralehlatsa o ne a qosa mookamedi ka hore o ba etsa ... (1)
- 10.13 Karabo ya Ralehlatsa ho ba batseka e mo senola/totobatsa e le motho wa semelo sefe? (2)
- 10.14 Ke mofuta ofe wa kgohlano oo re o fumanang qotsong e latelang 'Pelo e nngwe yare ho tshwarwe kopano, empa e nngwe yona ya re a tswela pele ntle le yona.' (2)
- 10.15 Na ho fihla ha ba batseka ho ile ha rarolla qaka e neng e le teng sebakeng seo? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 10.16 Na ke nnete hore boRalehlatsa ba ne ba tshaba mosadi wa jwaleng/monga thavene ho feta mookamedi/motsamaisi wa bona. Tiisa ka lebaka. (2)
- 10.17 Diketsahalo palekgutshweng ee, di etsa hore o felle Ralehlatsa pelo kapa o mo utlwele bohloko? Nehelana ka lebaka. (2)
- 10.18 Ke sefe seo mongodi a re rutang sona ka diketsahalo tsa palekgutshwe ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka le dumellanang le ditaba tsa palekgutshwe. (4)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso tse PEDI ho tse NNE (POTSO YA 11, POTSO YA 12, POTSO YA 13 le POTSO YA 14) tse botsitsweng karolong ena.

POTSO YA 11

Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

FATSHENG LENA – PM Ramathe

1	Lena lefatshe le a nyonyeha,
2	Le a nyonyeha le nyeunya bokgopo,
3	Le tletse bora le kgaba ka lonya
4	Fatshe lena le rwetse qwele sa ditshoso.
5	Kajeno mehla e fetohile re a ipusa,
6	Maoba re ne re bua ka Mmantsopa setsebi,
7	Kajeno re bua, Boithatelo, mophedisi,
8	Hoba tsa rona diketso ke boithatelo ba pelo ho thabisa.
9	Mantsiboya ha le dikela ke a hlomoha,
10	Ke tsetselela la hosane ho tjhaba,
11	Potso e le: Ebe hosane ke tla bonang
12	Fatsheng lena la meutlwa?

11.1	Bolela dintho tse PEDI tseo sethohokisi se reng di etsa hore lefatshe le nyonyeha.	(2)
11.2	Ho sebedisitswe mofuta ofe wa phetapheto melathothokisong ya 1–2?	(2)
11.3	Mantswe ana: 'kajeno' le 'maoba' a re senolela eng ka ditaba tsa thothokiso ee?	(2)
11.4	Qolla molathothokiso o bolelang hore re phela lefatsheng la mathata moo ho leng boima.	(1)
11.5	Molathothokisong wa 4 sethohokisi se re feela 'fatshe' sebakeng sa hore 'lefatshe'. Bonono boo bo bitswang? Bohlokwa ba bona ke bofe?	(3)
11.6	Lentswe 'tsetselela' molathothokisong wa 10 le sebedisitswe ho fana ka moelelo ofe moleng oo?	(2)
11.7	Thothokiso ee ke ya mofuta ofe?	(1½)
11.8	Molathothokisong wa 1 ho fetotswe tatellano ya mantswe. Bonono boo ba bothothokisi bo bitswang?	(2)
11.9	Molathothokisong wa 2 ho hlahella karaburetso ya mofuta ofe?	(2)
		[17½]

KAPA

POTSO YA 12

Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

HO THUSANG HO LLA – PM Ramathe

- 1 Jo, le letsho leru,
2 Ru la ho aparela tsa Ramathe dikgutsana,
3 Ru la ho ntshofatsa tsa Ramathe dibopuwa,
4 Jo! Le letsho leru.
- 5 Jo! Bana ba ha Ramathe ho lla,
6 Ba llela thatohatsi kgorula
7 Menyepetsi e keketla ba sitwa ho thola,
8 Empa ho thusang ho lla.
- 9 Ramathe o ile, o re siile,
10 O re siile lesuping hoja re sa lebella,
11 O re thobetse hoja re sa ka ra tseba,
12 E, empa ho thusang ho rothisa masodi.

- 12.1 Moelelo o fumanwang molathothokisong wa 1 ke ofe? (2)
- 12.2 Enjambamente/Molamotjetje o sebedisitse molathothokisong ofe temanathothokisong ya bobedi? (1)
- 12.3 Ho latela ditaba tsa thothokiso ena, ke eng e neng e etsa hore mofu a ratwe haholo? Nehelana ka ntlha tse PEDI feela. (2)
- 12.4 Thothokiso ee e ikgetha ka letshwao lefe? (1½)
- 12.5 Phetapheto e melathothokisong ya 2–3 e bitswa ... (1)
- A phetapheto ya mantswe e tsepameng.
B phetapheto ya sebopeho.
C phetapheto ya moelelo.
D phetapheto ya mantswe e tshekalletseng.
- 12.6 Qolla lentswe temanathothokisong ya 6, le bolelang hore mofu e ne e le ngwana wa ho fela lapeng habo. (1)
- 12.7 Molathothokisong wa 9 ho sebedisitse bonono bofe ba bothothokisi, le hona bohlokwa ba ho bo sebedisa ke bofe? (3)
- 12.8 Maikemisetso a sethothokisi ke afe ka ho sebedisa mantswe ana 'o re thobetse moleng ya 11'? (2)
- 12.9 Mantswe ana 'ile' le 'siile' molathothokisong wa 9 a sebedisitse ka sepheo sefe? (2)
- 12.10 Na sethothokisi se nepile ha se re ho thusang ho lla? Hobaneng o realo? (2)

[17½]**KAPA**

POTSO YA 13

Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

NGWANA LEHLASWA – KE Ntsane

- 1 Ngwana seratwa ke batswadi, kgorula,
- 2 Kgorula ya mmae le ntatae sebatatso,
- 3 Ngwana ho dula lapeng ho retsella,
- 4 A retsella pelong ya batswadi a bothama,
- 5 A utlwa monate o moholo mofuthu,
- 6 Mofuthu wa pelo'a batswadi paola sebele.

- 7 A tjho le yena a bua dipuo,
- 8 A bua ka mmae le ntatae badimo,
- 9 A re eka thaka leihlo ho babo,
- 10 Hampe ha se yena mojalefa la ntatae,
- 11 Mojalefa o ja kgomo kgubung,
- 12 Kgekgeng monatenate mafureng.

- 13 Ntatae a thothwa ke pelo bohloko,
- 14 A re, Rato la ka se nna o duma,
- 15 Se nna o ingamangama o lla,
- 16 O tla ja o kgore ho feta morena,
- 17 O haise ba boneng letsatsi pele,
- 18 Ba nyantseng tswela le sa sisa.

- 13.1 Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 9. (2)
- 13.2 Temanathothokiso ya pele e kgabile ka mofuta ofe wa phetapheto? Nehelana ka mola oo e hlahellang ho wona. (1½)
- 13.3 Nehelana ka melathothokiso e MMEDI eo ho sebedisitsweng sejura ho yona. (2)
- 13.4 Tshwantshiso/Serehello sena 'paola' molathothokisong wa 6 se sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 13.5 Bolela hore dipolelo tse latelang ke *Nnete* kapa ke *Mafosi* o be o tiise karabo ya hao ka lebaka.
  - 13.5.1 Ngwana eo ho buuwang ka yena o ne a e na le bana babo ba mo hlahlamang. (2)
  - 13.5.2 Hoba a Abelwe mafa bophelo ba hae bo ile ba fetoha. (2)
- 13.6 Molathothokisong wa 12 ho sebedisitswe karaburetso ya mofuta ofe? (2)
- 13.7 Lebitsomamarane/Hokwa le sebedisitsweng melathothokisong ya 10 le 11, le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 13.8 Thuto eo sethokhokisi se fanang ka yona thothokisong ee ke efe? (2)

[17½]**KAPA**

POTSO YA 14

Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

BO SE BO FIHLILE – TJ Mahapa

1	Ha mangole a se a hana ho o pepa,
2	Mosebetsing o se o lokelwa ke pentjhene,
3	Se ipotse dipotso hle,
4	Bo se bo fihlile.
5	Ha mmele o se o hana ho otloloha,
6	Molamung o rata ho ikokotlela,
7	Amohela feela ngwaneso,
8	Ka sekgahla bo se bo fihlile.
9	Ha mahlaba a se a fetohile metswalle,
10	Dingaka o di tsamaya letoto;
11	Ke tsa Mmopi tseo diketso, di amohele,
12	Bo se bo fihlile.

14.1	Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 10.	(2)
14.2	Nehelana ka bonono ba bothothokisi bo sebedisitsweng molathothokisong wa 1.	(1)
14.3	Poeletsomodumo e hlahellang molathothokisong wa 2 e bitswang? Nehelana ka modumo o boeleditsweng.	(2)
14.4	Bolela hore tlohelo e sebedisitswe molathothokisong ofe temanathothokisong ya pele, o be o bolele lentswe le tlohetsweng.	(2)
14.5	Thothokiso ena ke ya mofuta ofe?	(1½)
14.6	Molathothokisong wa 8 sethothokisi se re 'Ka sekgahla bo se bo fihlile', ebe bonono boo ba bothothokisi bo bitswa eng mme bohlokwa ba ho bo sebedisa ke bofe?	(3)
14.7	Lentswe 'hle' molathothokisong wa 3 le sebedisitswe ka sepheo sefe?	(2)
14.8	Kgefutsohare/Sejura e sebedisitswe ka sepheo sefe molathothokisong wa 11?	(2)
14.9	Ke thuto efe eo sethothokisi se fanang ka yona thothokisong ena?	(2)
		[17½]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70